THE KENYA NATIONAL EXAMINATIONS COUNCIL KCPE 2013

KISWAHILI SEHEMU YA PILI: INSHA

Umepewa dakika 40 kuandika insha yako.

Andika insha isiyopungua ukurasa mmoja na nusu ukifuata maagizo uliyopewa.

Wewe ni kinara wa wanafunzi shuleni. Andika hotuba utakayowatolea wanafunzi wenzako kuhusu umuhimu wa kudumisha usafi shuleni . . .

KISWAHILI SEHEMU YA KWANZA : LUGHA

Soma vifungu vifuatavyo. Vina nafasi 1 hadi 15. Umepewa majibu manne hapo. Chagua jibu lifaalo zaidi kati ya yale uliyopewa.

Ufanisi wa mwanafunzi katika masomo humtegemea yeye. Licha ya kuwa mwalimu __1__ katika masuala mengi. Uamuzi wa kuzingatia __2__ ya mwalimu huwa wake.

Mwalimu hupitisha maarifa kama vile jinsi ya kutumia lugha kuwasiliana. Mathalani, mwalimu hufunza maneno kama vile halaiki, funda na kikosi ambayo ni __3__. Hali kadhalika, mwanafunzi hufunzwa maadili kama vile ustahimilivu ambao humfanya __4__. Ni dhahiri kwamba mwalimu ana uwezo mkubwa wa __5__ mwanafunzi. Kwa hivyo hana budi kuwa kielelezo kifaacho kwani __6__. Mwanafunzi naye asiwe mlegevu, __7__.

1.	A. humjuza	B. humwelekeza	C. humtambulisha	D. humtahadharisha
2.	A. ilani	B. maafikiano	C. nasaha	D. matangazo
3.	A. nomino za wingi	B. nomino za jamii	C. nomino za dhahania	D. nomino za jumla
4.	A. kuwakubali wengine jinsi walivyo	B. kuwa rafiki mtiifu jinsi walivyo	C. kuwaamini wengine jinzi walivyo	D. kuwa rafiki mpole jinsi walivyo
5.	A. kumshawishi	B. kunishawishi	C. kujishawishi	D. kukushawishi
6.	A. mtoto kwa mama hakui	B. mwana hufuata kisogo cha nina	C. sikio halipiti kichwa	D. chanda chema huvikwa pete
7.	A. awe na nia ya kujiimarisha masomoni	B. awe na hakika ya kujiimarisha masomoni	C. awe na ari ya kujiimarisha masomoni	D. awe na matumaini ya kujiimarisha masomoni

Ukosefu wa mvua __8__ madhara yasiyomithilika. Ukame unapojiri wanyama na mimea __9__ zaidi na joto. La muhimu kujiuliza ni je, ikiwa wanyama wanaathirika hivyo, __10__ binadamu? Mojawapo ya __11__ hali hii ni hulka ya binadamu ya kutozingatia suala la kuongeza __12__ katika mazingira kwa __13__. Matokeo ya hulka hii ni kwamba watu wengi wameshindwa __14__ hata kwa mahitaji ya kimsingi kama vile chakula. Wengine wanakuwa maskini ombaomba kwa kuuza ardhi yao __15__.

8.	A. imesababishia	B. imesababisha	C. umesababisha	D. umesababishia
9.	A. ndipo inayoathiriwa	B. ndivyo inayoathiriwa	C. ndio inayoathiriwa	D. ndiyo inayoathiriwa
10.	A. lau	B. bali	C. ilhali	D. seuze
11.	A. kiini cha	B. hatima ya	C. hatima za	D. viini vya
12.	A. dhima	B. thamani	C. ustawi	D. hazina
13.	A. kuitunza	B. kuyatunza	C. kuzitunza	D. kulitunza
14.	A. kujitosheleza	B. kujiendeleza	C. kujilinda	D. kujilea
15.	A. tepetepe	B. kijuujuu	C. tifutifu	D. kiholela

Kutoka swali la 16 mpaka 30, chagua jibu lililo sahihi.

16. Chagua kielezi katika sentensi ifuatayo:
Mwanafunzi hodari na mtiifu aghalabu huwapendeza watu wengi.
A. hodari
B. aghalabu
C. mtiifu
D. wengi.

17. Ni sentensi ipi ambayop imetumia 'kwa' ya kuonyesha jinsi ya kufanya jambo?
A. Mchinjaji alikata nyama kwa kisu.
B. Mwalimu alinipa alama nane kwa kumi.
C. Mwanafunzi amemwamkua mwalimu wake kwa heshima.
D. Mkimbizi alituzwa kwa kushinda mbio hizo.

18. Chagua usemi wa taarifa wa:
"Kwa nini mnamwajiri mtoto mdogo?" Afisa wa Maslahi ya Watoto aliuliza.
A. Afisa wa Maslahi ya Watoto alimuuliza kwa nini alimwajiri mtoto mdogo.
B. Afisa wa Maslahi ya Watoto alimuuliza kilichomfanya amwajiri mtoto mdogo.
C. Afisa wa Maslahi ya Watoto aliwauliza kwa nini alimwajiri mtoto mdogo.
D. Afisa wa Maslahi ya Watoto aliwauliza kilichowafanya wamwajiri mtoto mdogo.

19. Chagua wingi wa: Hakujua kuwa mwashi angemjengea jumba kama hilo.
A. Hawakujua kuwa waashi wangewajengea majumba kama hayo.
B. Hamkujua kuwa waashi wangemjengea jumba kama hilo.
C. Hamkujua kuwa waashi wangewajengea jumba kama hilo.
D. Hawakujua kuwa waashi wangemjengea majumba kama hayo.

20. Tegua kitendawili:
Kikigongwangwa wanawe hutoka nje.
A. kichuguu
B. ngoma
C. nazi
D. hindi.

21. Chagua jibu ambalo lina vihusishi pekee.
A. halafu, tena, juu ya, kumbe;
B. ili, minghairi ya, wala, kama;
C. karibu na, tangu, katika, kuliko;
D. hatimaye, baina ya, bila, ama.

22. Maneno yaliyopigiwa mstari katika sentensi ifuatayo ni:
Mzazi wangu amefika lakini wako atafika kesho.
A. kielezi, kiwakilishi;
B. kivumishi, kiwakilishi;
C. kiwakilishi, kivumishi;
D. kivumishi, kielezi.

23. Chagua sentensi ambayo ina matumizi ya kiambishi **'ki'** cha wakati ujao pekee.
A. Mwalimu akinipongeza nitafurahi sana.
B. Mwalimu alipofika shuleni alimkuta akisoma.
C. Chumba hiki kimepambwa vyema.
D. Mjomba wangu hupenda kuvaa kizamani.

24. Neno 'mkwajuni' lina silabi ngapi?
A. 3
B. 8
C. 4
D. 5.

25. Watu wenye majina sawa huitana:
A. umbu
B. babu
C. somo
D. shoga

26. Koo ni kwa jimbi, ________ ni kwa buda.
A. ajuza
B. binti
C. mseja
D. ghulamu

27. Sayari kubwa sana kuliko zote ni ________
A. mshtarii
B. zebaki
C. zohali
D. utaridi.

28. ________ ni kwa mekoni na shubaka ni kwa sebule.
A. takia
B. bembea
C. hodhi
D. kichanja.

29. Chagua methali ambayo inaafikiana na maelezo yafuatayo: 'Tunapaswa kujishughulisha na mambo ambayo yanaonyesha dalili za mafanikio.'
A. Mtu hula nguvuze.
B. Mtu huenda na uchao, haendi na uchwao.
C. Mtu hujikuna ajipatapo.
D. Mtu hupata ajaliwalo, silo alitakalo.

30. Ukubwa wa sentensi: 'kidole kirefu kimevikwa pete,' ni
A. Dole refu limevikwa jipete.
B. Vidole virefu vimevikwa pete.
C. Dole refu limevikwa pete.
D. Vidole virefu vimevikwa jipete.

31. Wanafunzi wa Twapambazuka walibahatika kwa vile:

A. shule yao ilikuwa ya kipekee;
B. shule yao ilikuwa imefadhiliwa;
C. hawakubaguliwa kimasomo kama awali;
D. hawakupatwa na kilichowapata wenzao.

32. Machozi ya Maridhia yalitokana **hasa** na:

A. kumbukumbu ya mateso aliyokuwa anapitia;
B. kumbukumbu ya talaka na ndoa yenye taabu;
C. kumbukumbu ya mateso waliyopitia na wenzake;
D. kumbukumbu ya mateso na mafanikio yake.

33. Wazazi wa Maridhia walikiuka haki gani za watoto?

A. upendo, maarifa; B. utulivu, heshima;
C. hiari, elimu; D. shime, usalama.

34. Chagua msimamo wa mwandishi kuhusu elimu.

A. Huweza kupatikana kipindi chochote na katika daraja lolote.
B. Huweza kupatikana na mtu yeyote na mahali kotekote.
C. Huweza kupatikana baada ya kujiunga na kituo cha elimu.
D. Huweza kupatikana na watu wazima baada ya kujinasua.

35. Ni sifa zipi zinazoafiki **zaidi** jamii ya Maridhia?

A. Ubinafsi, uongo, ushirikiano, maridhiano;
B. Ukatili, ubaguzi, umoja, maridhiano;
C. Tamaa, woga, dhuluma, maridhiano;
D. Ulaghai, usalama, husuda, maridhiano.

36. Kijiji cha Shimoni kilikuwa nyuma kimaendeleo kwa sababu ya ______

A. kufuata sana tamaduni na mila zao;
B. kupuuza mchango wa vijana katika maendeleo;
C. kutowazia wito wa vijana kuhusu maendeleo;
D. kuwatia wasichana katika ndoa za mateso.

37. Mafanikio ya Maridhia yaliwezesha raia wa Shimoni:

A. kujenga hospitali nzuri zaidi na kukuza elimu;
B. kupanua barabara na usawa.;
C. kusambaza maji na elimu;
D. kustawisha vijiji na kuimarisha huduma za afya.

38. **'Sifa za Maridhia zilivuma pembe zote za Shimoni na jamii jirani.'** Methali inayoweza kujumuisha maneno haya ni:

A. Mgaagaa na upwa hali wali mkavu.
B. Mkulima ni mmoja walaji ni wengi.
C. Mkuu hukua kwao.
D. Mcheza kwao hutuzwa.

39. Maana ya: **'kuipata mbeleko'**, ni:

A. kujipatia mahitaji ya mtoto;
B. kuwa na matumaini ya ujauzito;
C. kujifungua mtoto;
D. kuwa mjamzito.

40. Chagua kichwa kifaacho **zaidi** kwa kifungu hiki.

A. Umuhimu wa miundomsingi;
B. Umuhimu wa kusameheana;
C. Umuhimu wa elimu;
D. Umuhimu wa ufadhili.

*Soma kifungu kifuatacho kisha ujibu maswali **41** mpaka **50**.*

Amani ni hali inayofaa kuenziwa na kuimarishwa kila wakati na kila mahali. Baadhi ya watu huamini kuwa amani haipatikani ila kwa ncha ya upanga lakini si kweli wakati wote. Amani ya kudumu huweza pia kupatikana kwa njia ya maafikiano.

Ukosefu wa amani una gharama kubwa isiyolipika kwa urahisi. Wahenga waliosema, **kama hujui kufa tazama kaburi,"** hawakukosea. Tukitaka kuyajua maafa yaletwayo na vita katika ukanda huu, tuna mifano kemkem. Si nchini, si kwa majirani, twaweza kujifunza mengi kuhusu umuhimu wa amani na hasara zinazoletwa na kinyume chake.

Jamii zinazokumbwa na mizozo hujionea makubwa. Baadhi ya watu waliowahi kuwa mamlakani huweza kupoteza nyadhifa zao; viongozi wa awali wakawa si chochote si lolote. Hali ya utulivu, furaha na maendeleo hutoweka kama moshi. Mambo mengi hutumbukia nyongo. Uharibifu wa mali **hushamiri** na wengi hupoteza milki zao.

Vurugu zinapotokea watu hutoroka, kila mmoja akikimbiza roho yake. Wakati kama huu, mali kama vile **mashamba, majumba ya kifahari, magari mengi, pesa na hata mifugo huwa mizigo mizito isiyobebeka**. Katika hali hii familia hujikuta zimesambaratika. Upweke nao huzidi. Pa kukimbiliwa pia huwa shinda. Hali ya utegemezi huibuka. Wakimbizi hutegemea usalama kutokana na ukarimu na ukaribu uliopo kati yao na wahisani wao. Mambo hayawi sawa hata kidogo. Ghafla uhuru anaokuwa nao mtu hutoweka kwani **cha mwenzio hakiwezi kuwa kama chako na huwezi kukitolea sauti,** ni nguo ya kuazima ati.

Watu wakiwa uhamishoni ndipo wanapokumbuka umuhimu wa amani. Wao hujuta na hukumbuka mambo yasiyo na msingi yaliiyozua ghasia. Wengi hukumbuka vurumai zilizotokana na tofauti kubwa za kisiasa, kiuchumi na kikabila, ufisadi na tama. Wengine huwaza kwa uchungu kuhusu hali ya mali zao walizochuma kwa miaka mingi kuangamizwa kwa sekunde chache tu! Wengi wao hutatizika kimawazo wasijue pa kuanzia wala pa kuelekezea juhudi zao.

Ikumbukwe kuwa ukimbizi nchini au nje ni karaha tupu. Mahitaji ya kimsingi kama vile chakula, maji, makao, mavazi na malazi hukosekana. Magonjwa hatari hukurupuka kila mara. Isitoshe vifo huzidi, sio tu kupitia magonjwa, bali pia kutokana na mapigano na dhiki za kisaikolojia. Wakati huu, uvunjaji wa sheria huzidi na uchumi wa nchi huzorota kwani hata watalii huchelea kuingia nchini kwa sababu ya ukosefu wa usalama. Fahari ya nchi hudidimizwa na kuzikwa kwenye lindi la kina kirefu.

Ili kuhakikisha kuwa jamii zote zinaishi kwa amani, haifai kupakata mikono na kuamini kuwa wazazi, walimu na viongozi ndio ambao hawana budi kujaribu kwa hali na mali kuhubiria umuhimu wa amani na kusameheana. Inatujuzu kujaribu kuibua na kukuza hisia za uzalendo miongoni mwa wanajamii. Elimu nayo ifunze na kusisitiza umuhimu wa kuwa raia wema. Raia wote waelimishwe kuhusu umuhimu wa kuandama sera na mienendo inayohimiza usawa katika makundi yote ya kijamii. Walio katika mamlaka wawasisitizie vijana umuhimu wakuungana na raia wengine licha ya tofauti zao za kikabila, kihali na hata kirangi.

41. Chagua jibu sahihi kwa mujibu wa kifungu.
- A. Amani huweza kupatikana hata palipo na ugomvi.
- B. Amani huimarishwa zaidi badala ya maafikiano.
- C. Kuwepo kwa amani huwawezesha watu kujifunza mengi.
- D. Kwenye amani ghalama ya vita hupungua.

42. 'Kama hujui kufa tazama kaburi,' ina maana:
- A. Kama hulielewi jambo, chunguza matokeo yake.
- B. Ikiwa hujawahi kukielewa kifo chunguza kiini chake.
- C. Kama hukielewi kifo chunguja matokeo yake.
- D. Ikiwa hujawahi kuyaelewa matatizo chunguza chanzo chake.

43. Mashamba, majumba ya kifahari, magari mengi, pesa na hata mifugo huwa mizigo mizito isiyobebeka, kwa sababu;
- A. wakimbizi huwa na haraka;
- B. wakimbizi huwa na wasiwasi;
- C. wakimbizi wanataka mabadiliko;
- D. wakimbizi wanataka kujiokoa;

44. Kupokelewa na wakimbizi hutegemea **hasa:**
- A. urafiki wa wenyeji;
- B. utu wa wenyeji;
- C. udugu wa wenyeji;
- D. ujirani wa wenyeji;

45. Kulingana na aya ya **tano** chanzo cha vurugu ni:
- A. tofauti za kisiasa na uchochezi;
- B. tofauti za kisiasa na rangi;
- C. kuwepo kwa ubinafsi na ubaguzi;
- D. kuwepo kwa umasikini na utajiri;

46. Uhamishoni:
- A. Watu hupoteza hadhi zao.
- B. Watu hukurupuka kwa magonjwa.
- C. Shughuli za kuzalisha chakula huzorota.
- D. Shughuli za kudumisha watalii hupungua.

47. 'Cha mwenzio hakiwezi kuwa kama chako na huwezi kukitolea sauti'.
Chagua methali inayojumuisha maelezo haya.
- A. Jogoo wa shamba hawiki mjini.
- B. Bura yangu siibadili na rehani.
- C. Kamba ya mbali huvutwa kwa uangalifu.
- D. Kuku mgeni hakosi kamba mguuni.

48. Chagua athari za ukimbizi kwa mujibu wa aya ya sita.
- A. Nchi hupoteza walinda usalama.
- B. Nchi hukumbwa na tatizo la kimawazo.
- C. Nchi hupoteza pesa za kigeni.
- D. Nchi hukumbwa na tatizo la wawekezaji.

49. Kulingana na kifungu, jukumu la kudumisha amani:
- A. linahitaji ushirikiano wa walimu na viongozi;
- B. linahitaji ushirikiano wa raia wote;
- C. linahitaji ushirikiano wa wahisani na wakimbizi;
- D. linahitaji ushirikiano wa wenye mamlaka kote.

50. Maana ya: **'hushamiri,'** ni:
- A. huzoroteka;
- B. hushangaza;
- C. huumiza;
- D. huongezeka.